

Recensie ‘Kwaliteitsbeleid Montessori Onderwijs’

Kort voor de zomer kwam het boek: ‘Kwaliteitsbeleid Montessori Onderwijs’ uit, geschreven door Cees Klaassen en Bas Moll. In het boek wordt onderzocht welke bevindingen van de visitaties in het montessori basisonderwijs van belang zijn voor het verbeteren van het kwaliteitsbeleid op scholen en in de NMV. Daartoe hebben de auteurs een inhoudsanalyse gemaakt van een groot aantal visitatierapporten en gesprekken gevoerd met een aantal panels van deskundigen.

In het laatste hoofdstuk worden tal van aanbevelingen gedaan aan scholen en aan de vereniging. We vroegen Dick Beijer, directeur van Monton (stichting van montessorischolen in Midden-Nederland) en Rob Winters (directeur van basisschool ‘De groene ring’ in Duiven) om te reageren op een aantal vragen over het boek. (MR)

Bij de inhoudsanalyse komen de klassenadministratie en de voorbereide omgeving als minder sterke punten naar voren. Zijn dat voor jullie herkenbare conclusies?

Dick Beijer:

Voor mij zijn dat wel herkenbare zaken. Het nog niet goed op orde hebben van het kwaliteitsbeleid is overigens mijns inziens niet een zaak van de montessorischolen alleen. Dat kom je (nog) overal tegen.

Voor montessorischolen geldt wellicht dat er meer bij komt kijken om de kwaliteit op een montessoriaans niveau te brengen en te houden. Onze Stichting (Monton) heeft er bijvoorbeeld voor gekozen om de kwaliteitskaarten van Cees Bos te gaan gebruiken. Veel kaarten daarvan (denk aan het didactisch handelen van de leerkracht) zullen moeten worden omgebouwd naar onze montessoriaanse visie. Daar gaat veel tijd in zitten. In het kwaliteitsplan kan natuurlijk wel verwoord worden dat het in schooljaar zus en zo voor elkaar is, maar dat bevestigt alleen maar dat het kwaliteitsbeleid thans niet een sterk punt is.

Hetzelfde geldt voor de klassenadministratie. Op de meeste scholen zullen daar absoluut heldere en eenduidige afspraken over zijn gemaakt. Maar een goede administratie is over algemeen nogal omslachtig, zeker als de optiek is om de kinderen individueel te volgen in hun ontwikkeling maar tegelijkertijd moet worden voldaan aan de andere manier van kijken van de Inspectie. Het (integraal) invoeren van (veel) methodes maakt het daarbij meestal niet overzichtelijker.

Wij vinden het dan ook een goede zaak dat het Montessori Kind Volg Systeem (MKVS) door de NMV wordt gepromoot. Invoering van het MKVS is inmiddels door de Inspectie geaccepteerd en de montessorischolen kunnen de kinderen daardoor gelukkig weer individueel volgen. Nadeel is dat er nogal wat tijd overheen gaat om het MKVS goed onder de knie te krijgen.

Dus op dit moment ben ik het met de conclusie uit het onderzoek eens: het is nu geen sterk punt, maar dat wordt het zeker wel.

Rob Winters:

Het eerste punt, klassenadministratie, kan ik zeker plaatsen. Het MKVS komt voor veel scholen te laat en is te weinig toegankelijk. Scholen die afgewacht hebben en niet voor bijvoorbeeld CITO hebben gekozen, kunnen onmogelijk leerlingendossiers overleggen die aan de huidige eisen voldoen.

Het negatief scoren op de voorbereide omgeving kan een gevolg zijn van het niet eenduidig beoordelen door de visitatiecommissies. Overigens geeft het wel te denken dat scholen op dit typisch montessori-aspect zo verschillend zijn of beoordeeld worden

In het onderzoek komt ook de spagaat tussen redelijke uniformiteit c.q. herkenbaarheid en de autonomie van scholen tot uiting. Het zal nog een redelijke klus voor de NMV worden hierin de juiste weg te vinden.

Er wordt voorgesteld om uit het rijtje van tien kwaliteitskenmerken ('De gulden tien') het kenmerk voorbereide omgeving opnieuw te formuleren en belangrijker te maken. Zij jullie het daar mee eens?

Dick:

Ja, een heel goede en uiterst belangrijke zaak. Niet alleen merk ik vaak tot mijn grote schrik dat leerkrachten de voorbereide omgeving nog wel eens verwarren met de zorg voor de omgeving (het moet er netjes uitzien), maar daarnaast zie ik steeds meer dat scholen de individuele kinderen niet meer uitdagen, niet meer prikkelen. Of in ieder geval steeds minder, terwijl dat juist een van de sterke kanten van ons systeem is.

Mijn pleidooi is: denk niet dat de kinderen (allemaal) enthousiast gemaakt worden door altijd maar weer uit boekjes te werken of domme en onnozele invulbladen in te vullen, maar richt de omgeving zo in dat de kinderen op onderzoek gaan, dat ze dingen gaan uitpluizen, dat ze weer enthousiast worden. Dat ze zelf hun materiaal uit de kasten kunnen halen en niet eerst op stoelen hoeven te gaan staan voor ze er bij kunnen....

Kortom: wij moeten bij de kinderen het vuur ontsteken en ons niet beperken tot het vullen van vaten...

Rob:

Zeker wanneer we leerkrachtgedrag als onderdeel van de omgeving zien, is dit punt essentieel voor de zeer gewenste intervisie tussen montessorischolen.

Een belangrijke aanbeveling is om vanuit de vereniging het MKVS en eigen lesmethodes te stimuleren. Wat vinden jullie daarvan?

Dick:

Ik sta daar volkomen achter, al is de term 'eigen methodes' wat riskant. De zin van het MKVS heb ik hierboven al uitgelegd. Als met eigen methodes bedoeld wordt dat elke leerkracht ieder kind op zijn/haar geëigende manier tracht te begeleiden (en daar kan best een methode voor gebruikt worden maar dan alleen voor dát kind!) dan kan ik ook daar volkomen achterstaan.

Rob:

De noodzaak een Montessori Kenniscentrum is groot. Vanuit dit centrum kan het veld initiatieven ontplooiën en opdrachten verstrekken voor het ontwikkelen van beleid, materialen en instrumenten. Door bottom-up te ontwikkelen ontstaat een grotere draagvlak. De NMV kan daardoor gemakkelijker tot afspraken komen over het gewenste of vereiste karakter van deze instrumenten/materialen.

Het is dus geen kwestie van stimuleren, maar zo snel mogelijk initiëren.

In hoofdstuk 8 staat een waslijst aan aanbevelingen. Wat valt jullie daarbij op?

Dick:

Wat me opvalt is dat vrijwel alle aanbevelingen richting de controle gaan. Zowel de kijkwijzer als de visitatiecommissie worden daarvoor gebruikt. Ik vind dat deze zaken gescheiden zouden moeten zijn. Kwaliteitsbeleid bereik je niet door aanbevelingen ter controle te geven.

Ik vind het met andere woorden veel belangrijker dat de NMV de kaders plaatst. Dat kan door de kijkwijzer een andere inhoud te geven. Wat dat betreft zijn veel van de aanbevelingen daarvoor eenvoudig over te nemen. Ze zijn nuttig en realiseerbaar. De visitatiecommissie kan dan vervolgens de scholen controleren aan de hand van de nieuwe kijkwijzer, ofwel de door de NMV vastgestelde kaders. Eén en ander kan dan uiteindelijk betekenen dat scholen een negatieve beoordeling krijgen en mogelijk niet langer het bordje van erkenning op hun deur mogen houden.

Rob:

In de aanbevelingen wordt terecht ingestoken op docentgedrag en competentieprofielen. Jammer dat de koppeling naar het PKO (Periodiek KwaliteitsOnderzoek) van de Inspectie niet gelegd wordt. Dit zou door de aanbevelingen van het montessori kindvolgsysteem en de ontwikkeling van Montessori lesmethoden zeker gekund hebben.

Mis je bepaalde dingen?

Dick:

Ik heb ooit eens geroepen dat montessorischolen zouden kunnen worden beoordeeld via een soort van sterrensysteem. Een school die aan alle voorwaarden voldoet krijgt vijf sterren. Een school die daar maar ternauwernood aan voldoet krijgt slechts één ster etcetera. Een school met één ster kan dan best een goede school zijn, maar niet, of onvoldoende, volgens de montessoriaanse visie. Scholen kunnen dan een plan van aanpak maken om binnen een bepaalde tijd te trachten één of meerdere sterren erbij te verdienen.

Op die manier behoud je alle scholen onder het montessoridak, stimuleer je ze om een betere montessorischool te worden en weten ouders en leerkrachten bovendien waar ze aan toe zijn als ze voor een montessorischool kiezen met bijvoorbeeld drie sterren .

Er wordt veel gezegd over de specifieke bekwaamheden van leerkrachten. Wat vinden jullie daarvan?

Dick:

Dat er veel gesproken wordt over de specifieke bekwaamheden van leerkrachten vind ik heel logisch. Elk onderwijssysteem valt of staat met de kwaliteiten van de leerkrachten. Je kan nog zo'n geweldige visie hebben, zowel didactisch als opvoedkundig, als de leerkrachten het niet in huis hebben dit te vertalen naar de kinderen, gaat het toch echt mis. Daarom verrast mij aanbeveling 19 zo enorm. Daarin wordt de montessoribevoegdheid niet als een hard criterium beschouwd, omdat het niets zou zeggen over een montessoriaanse invulling in de praktijk. Ik geloof daar niet in. Natuurlijk zijn er zat leerkrachten die zonder die bevoegdheid goed montessorionderwijs kunnen geven. Zoals er ook genoeg geboren onderwijzers rond lopen die geen pabo hebben gedaan. Voor die laatste groep is het dan jammer: ze mogen niet voor de klas. Mag dat wel voor die eerste groep? Nee. Het montessorionderwijs is immers óók een opvoedsysteem. De begeleiding van kinderen naar hun zelfstandigheid (=onafhankelijkheid) zou eigenlijk vanzelfsprekend moeten zijn. Het zou in de genen van de leerkracht moeten zitten. Vroeger noemden we werken in het onderwijs - half gekscherend, half serieus - een 'roeping'. Dat is wellicht wat overdreven. Maar net zo overdreven is het dat leerkrachten zonder bevoegdheid op een goede montessoriaanse wijze kinderen kunnen begeleiden en opvoeden.

Rob:

In een (kosmisch)visiegestuurde school is de vertaling in leerkrachtgedrag mogelijk het meest kenmerkend aspect. De kunst is deze visie onderscheidend te verwoorden en te vertalen naar competenties/ leerkrachtgedrag. Waarschijnlijk zal de praktijk aantonen dat het gebruik van nieuw specifiek materiaal min of meer vanzelf leidt tot kenmerkend leerkrachtgedrag.

Er wordt gepleit voor een accentverschuiving bij de beoordeling: van de aanwezigheid van materiaal naar het gebruik van materiaal.

Dick:

Dat is natuurlijk terecht. Het montessorimateriaal is geen doel op zich, maar een middel. Het gebruik ervan is dus veel belangrijker. We moeten er wel voor oppassen dat we niet doorslaan naar de andere kant en (te) veel overboord gooien. Waar zien we nog de deelbak of het knopjesbord? Natuurlijk kan die stof ook op andere en wellicht betere manieren aangeboden worden, maar als het nu aanslaat bij die twee of misschien wel tien kinderen uit de eigen groep? Moeten we het dan maar niet doen? We hebben toch net besproken dat we de voorbereide omgeving belangrijk vinden en zelfs moeten gaan herformuleren? Dat die omgeving uitdagend moet zijn? Past de deelbak daar niet meer in? Of het wel of niet aanslaat is toch bij elk kind verschillend? Ook al is het een wel erg technisch materiaal?

Sterker nog, eigenlijk vind ik dat we niet voor niets het woordje 'Montessori' op onze voordeur hebben staan. Daarbij is van belang te werken met (individuele) materialen. Waarom dan niet

eerst beginnen met het specifieke montessorimateriaal? Pas als de leerkracht merkt dat het niet aanslaat bij het kind of de kinderen, wordt er gewerkt met ander materiaal.

Rob:

Montessorischolen onderscheiden zich door de manier waarop zij kinderen in staat stellen zich zelfstandig te ontwikkelen. Om vrijheid van werkkeuze met optimale resultaten mogelijk te maken, heb je specifiek materiaal nodig. Dat was een kenmerkend en herkenbaar aspect van montessorischolen. Met veranderende leerinzichten, leerinhouden en kwaliteitseisen is de behoefte aan nieuwe materialen groot. Montessorischolen zouden juist beoordeeld moeten worden op hun creativiteit bij het maken van die vertaalslag. Anderzijds is de behoefte aan het benutten van wederzijdse expertise, herkenbaarheid en uniformiteit minstens zo belangrijk: de basis voor het materiaalfonds als onderdeel van het Montessori Kenniscentrum.

Vinden jullie het boekje in het algemeen herkenbaar, zowel ten aanzien van de visitaties als ten aanzien van problemen die zich in scholen voordoen?

Dick:

Wat er beschreven staat is herkenbaar. De problemen die zich op de scholen voordoen staan er zeker in. Zo ook de problemen richting visitatiecommissie. Daar zal nog wel het één en ander moeten gebeuren en daar worden voldoende aanbevelingen voor gedaan.

Rob:

Het was al duidelijk dat het huidige systeem van beoordelen en erkennen met deze instrumenten onmogelijk is. De scheiding in gezamenlijke visie –ontwikkeling, collegiale consultatie, intervisie en uiteindelijk beoordeling is noodzakelijk. Een kijkwijzer die aansluit op het PKO geeft een meer objectief instrument en kan het gesprek met de Inspectie vereenvoudigen

Hebben jullie nog punten van kritiek?

Rob:

Enige twijfels heb ik met betrekking tot de resonansgroep van directeuren. Door een betrekkelijk kleine groep van sleutelfiguren in het kwaliteitsbeleid van scholen te bevragen kan een onvolledig beeld ontstaan. Ik heb het idee dat daardoor de kritisch vernieuwende montessorischolen te weinig aan bod zijn gekomen.

Een samenvattend eindoordeel

Dick:

Vaak is een onderzoek als dit een bevestiging van wat eigenlijk al wel bekend is. Ik vind het bijzonder goed dat het accent bij de (verbetering van de) kwaliteit van de leerkracht komt te liggen. En natuurlijk de school qua visie en in organisatorische zin, zelf ook.

Ik heb het mijn directeuren ten zeerste aanbevolen! Ook op bovenschools-Monton niveau wordt het boekje benut bij richting van ons eigen kwaliteitsbeleid.

Rob:

De conclusies zijn helder geformuleerd en leggen gevoeligheden bloot. Registratie van ontwikkeling en de voorbereide omgeving zijn immers specifieke montessori elementen. Daarop negatief beoordeeld worden geeft te denken.

Het laatste hoofdstuk bevat niet alleen gevolgtrekkingen van het onderzoek, maar geeft blijk van een bredere visie op de fase waarin het kwaliteitsbeleid in het veld, de visitatiecommissie en de NMV zich bevindt. Met het onderscheid tussen collegiaal consulteren, beoordelen en erkennen wordt een essentieel punt geraakt in het streven naar een meer uniforme visiegestuurde groep montessorischolen. De huidige manier van visiteren en de daartoe gebruikte instrumenten zijn dringend aan revisie toe. Het insteken op leerkrachtgedrag en niet op (verouderd) materiaal is een eerste voorzet.

Samengevat: een helder verslag van een gewenst onderzoek. Waardevolle, concrete en voor mij zeer herkenbare aanbevelingen.

Cees Klaassen, Bas Moll: 'Kwaliteitsbeleid Montessori Onderwijs'. Uitgave in de reeks 'De pedagogische dimensie'; Uitgeverij Tandem Felix, Ubbergen. ISBN 90 5750 087 6